

ونخبگان و در فرهنگ پوپولیستی «دیگران» را به نمایش می‌گذارد. این تحمیل یکدستی القایی و یکرنگی اجباری است و اوج آن توهین به مخالفان در اعتراضات ۸۸: «حالا چهارتا خس و خاشاک این گوشه‌های کاری می‌کنند، بدانید که این رودخانه زلال ملت جایی برای خودنمایی آنها نخواهد گذاشت.» مردم در نقش «رودخانه زلال» و دیگران در نقش «خس و خاشاک». هیچ اعتباری برای تنوع و تکثر فکری مردم قائل نشدن. قیام پوپولیسم علیه پلورالیسم. نقد تندروها به روحانی‌ها از باب یکسان انگاری که بابت تکثرگرایی است؛ این است که علیرضایناهیان در سخنرانی خود پیش از خطبه‌های نماز جمعه تهران از رئیس جمهوری تشکر می‌کند که علیه دوقطبی سازی صحبت کرده و در عین حال می‌گوید: «عجیب بود که ایشان در یک سخنرانی هم دوقطبی برای انتخابات آینده سازند و هم از دوقطبی سازی انتقاد کنند.»^(۱۱) پوپولیست‌ها تنوع و تکثر را منکر می‌شوند؛ همه را یکسان و یک شکل می‌بینند و خود را نماینده آن کل یکدست و جامعه تک قطبی، اما وقتی پوپولیست‌ها به قدرت می‌رسند به تعبیر مولر به قطبی شدن و آماده کردن مردم برای یک نبرد نهایی و سر نوشت ساز ادامه می‌دهند (برای چاوز، جورج دبلیو بوش چیزی بجز یک شیطان نبود، همان طور که در مجمع عمومی سازمان ملل مطرح کرد). هرگز کمبود دشمن وجود ندارد، این دشمنان چیزی کمتر از دشمنان مردم در مجموع نیستند. آنها قطب می‌سازند چون هر که با آنها نیست دشمن آنان و به تعبیر خودشان دشمن خلق می‌شوند. پوپولیست‌ها معمولاً یک مسأله خاص را تبدیل به یک بحران می‌کنند و آن را تهدید واقعی می‌نامند، زیرا چنین بحران سازی‌هایی می‌تواند در خدمت مشروعیت بخشیدن به حکمرانی آنان باشد.^(۱۲)

■ دولت صبح زود

پوپولیست‌ها با شعار کار و مبارزه با فساد به قدرت می‌رسند. می‌گفتند احمدی نژاد روزی ۲۰ ساعت کار می‌کرد و می‌گویند روحانی چقدر ساعات کمی کار می‌کند؟ در فرانسه نیکلا سارکوزی را استگار خود را نماینده فرانسه‌ای می‌نامید که به قول خودش «صبح زود از خواب برمی‌خیزد»؛ «فرانسه کار» در تقابل با فرانسه بیکاران تنبل.^(۱۳) پوپولیسم ایرانی نیز با سر بر آمدن مدیران بی‌خواب و بی‌اعصاب بازخواهد گشت. سحر خیزانی با وعده‌های بزرگ؛ سیاستگذاران پوپولیست معمولاً سه هدف را دنبال می‌کنند: فعال سازی مجدد، بازتوزیع درآمدی و تجدید ساختار اقتصادی. طبیعتاً به دلیل اینکه جنبش‌های پوپولیستی از سوی قشر اغلب کارگر حمایت می‌شوند؛ بازتوزیع درآمد به صورت افزایش دستمزدهای واقعی، یکی از اولیه‌ترین اقدامات این دولت‌هاست. معمولاً در سال اول و احتمالاً کمی طولانی‌تر، سیاستگذاران یک دولت پوپولیست احساس می‌کنند بیماری اقتصاد را به درستی تشخیص داده‌اند و نسخه‌ای که برای رفع آن پیچیده‌اند کاملاً صحیح است؛ اشتغال به سرعت در حال افزایش است، نرخ دستمزدها و تولید در حال افزایش است، با اعمال سیاست‌های کنترلی و حتی گاه بدون اعمال آنها تورم چندانی وجود ندارد و مهم‌تر از همه کمبودها معمولاً با واردات تأمین می‌شود. هزینه این واردات در صورت وجود از منابعی مانند ذخایر ارزی پرداخت می‌شود یا برای پرداخت آن استقراض صورت می‌گیرد. این را رودیگر دورنبوش و سیاستین ادواردز در مقاله‌ای که در سال ۱۹۹۰ چاپ کردند، «فاز اول یک حکومت پوپولیستی» نامیده‌اند.^(۱۴)

دولت روحانی امانت‌بانی با تصمیمات خلق الساعه و تهییج‌جات فوق العاده ندارد؛ دولت صبح زود نیست؛ حتی مسعود نیلی مشاور سابق اقتصادی رئیس جمهوری وقتی از او پرسیدند «شده که از برخی تصمیم‌گیری‌ها و سیاستگذاری‌های اقتصادی دولت بی‌اطلاع باشید و صبح که از خواب برمی‌خیزید با تصمیم‌هایی خلق الساعه مواجه شوید؟» پاسخ داد: «انصاف باید داد که تاکنون روال تصمیم‌گیری اتخاذ تصمیمات خلق الساعه نبوده است. معمولاً برای تصمیمات مهم، ابتدا جلسه گذاشته می‌شود بعد گزارش تهیه می‌شود و بحث‌های مختلف صورت می‌گیرد. در بسیاری از موارد، مکانیسم تصمیم‌گیری، افغانی

است. اما البته به طور طبیعی برخی موارد هم هست که در نهایت تصمیمی گرفته می‌شود که برخی از اعضای جلسه با آن موافق نیستند. از طرف دیگر، مراکز تصمیم‌گیری مختلفی در دولت وجود دارند که آنها نیز تصمیمات اقتصادی می‌گیرند. به عنوان مثال شورای اقتصاد یا هیأت دولت که جلساتی تشکیل داده و تصمیماتی در آنها گرفته می‌شود. می‌توان گفت این است که همه در دولت در حال تلاش هستند تا آنجایی که ممکن است هماهنگی‌ها، در مسیر یک همگرایی یا یک چارچوب منسجم اقتصاد کلان بتوانند نتیجه دهد. یعنی مسأله را درست بشناسیم و بعد بتوانیم تحلیل کنیم و در مرحله بعدی آن راه‌حل‌هایی ارائه دهیم. به طور مثال تمرین مسأله خروج از رکود برای تیم اقتصادی دولت را مشاهده کرده‌اید. در مرحله اول یک تحلیلی منتشر و بعد از آن، راه‌حل‌هایی ارائه شد. سپس دسته‌بندی انجام گرفت و بعد از تصویب در مجلس در سیستم اجرایی قرار می‌گیرد. در روزارخانه‌ها و سازمان‌ها «برحسب قدرت نسبی» هر سازمانی که توانایی اجرای آن را دارد به اجرا درمی‌آید. مسلماً اگر این کارها انجام نمی‌شد، ما با شرایط بدتری مواجه می‌شدیم.»^(۱۵)

رویکرد پوپولیستی این است که دو برابر منابع حاصل از افزایش قیمت انرژی یا ارائه نقدی پرداخت شود یا با استقرار مستقیم از بانک مرکزی، به همه جمعیت کشور عیدی پرداخت کنند و باز هم از منابع مستقیم بانک مرکزی، مسکن بسازند و... آنچه دولت روحانی نکرد: «اگر قرار بود راجع به قیمت انرژی به گونه‌ای که مورد پسند عامه مردم است تصمیم‌گیری شود، قطعاً باید تصمیمات دیگری گرفته می‌شد؛ این‌که سهمیه‌بندی قطع شود. این اقدام دولت از منظر پوپولیستی کار درستی نبود اما از نظر اقتصادی و عقلانیت دستاورد بزرگی بود، چرا که پس از حدود هشت سال بنزین دوباره تک‌نرخ شد. تک‌نرخ کردن بنزین اگر چه تصمیم محبوبی نیست، اما به دلیل فساد بسیاری که در قیمت سوخت وجود دارد، بسیار مؤثر است. یعنی مطمئناً اگر با راننده‌های تاکسی و عموم مردم که سوار وسایل نقلیه عمومی می‌شوند صحبت کنید، از این تصمیمی که گرفته شده خوشحال نیستند. بنابراین، تصمیماتی وجود دارد که اگر چه باعث کاهش محبوبیت دولت می‌شود ولی واقعاً لازم است که آن تصمیم گرفته شود و هر چقدر این تصمیمات و نتایج آن از راه‌های مختلف بویژه توسط رسانه‌های عمومی برای مردم توضیح داده شود، بهتر است.»^(۱۶)

■ پوپولیسم در کمین است

پوپولیست‌ها به جای آنکه آینده را بخزند، الان را می‌فروشند و همواره در کمین‌اند. چه به تعبیر لاکانو «سیاست با پوپولیسم یکی است» (خرید پوپولیستی) و در ساختار اجتماعی ما هم حذف‌شدنی نیستند: «در نظامی زندگی می‌کنیم که یک پایه آن رابووکراسی، پایه دیگر تکنوکراسی و پایه دیگر آن پوپولیسم است و همچنین نوع ساختاری که در آن همه قدرت تخریب دیگری را دارند، اما کسی قدرت ندارد که به تنهایی چیزی را بسازد و امروز وضعیت حکمرانی به گونه‌ای است که تا نتوانیم اجماعی ایجاد کنیم و برای آن با تعارض منافع متعددی مواجه شویم، نمی‌توانیم کاری را انجام دهیم.»^(۱۷)

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- اظهارات در مراسم افتتاح دپو پروژه صنعتی و خدماتی در استان کرمان، ۱۴ شهریور ۹۱- خسرو معتمد، ایرنا، ۱۰ تیر ۹۲- ۳/ روزنامه شرق، ۲۹ فروردین ۹۷- ۴/ ایسنا، ۵ اردیبهشت ۹۶
- ۲- محمود سریع القلم، دنیای اقتصاد، ۲۸/۹/۹۲- ۶/ پایگاه اطلاع‌رسانی ریاست جمهوری، ۱۴ مهر ۹۸- قدرت پوپولیسم: یک تحلیل فلسفی، مجله گفتگو، آذر ۸۸- ۸/ پوپولیسم چیست، برگردان و تلخیص از حمید شیرازی/ ۹- روزنامه هم‌میهن، ۱۱ تیر ۸۶- ۱۰/ ایلنا، ۲۲ شهریور ۹۸- پوپولیسم چیست، حمید شیرازی/ ۱۲- قدرت پوپولیسم: یک تحلیل فلسفی، مجله گفتگو، آذر ۸۸- ۱۳/ دولت‌های دروغ، مجله تجارت‌فردا، ۱۸ اردیبهشت ۹۶- ۱۴- گفت‌وگو با روزنامه دنیای اقتصاد، ۷ تیر ۹۴/ ۱۵- همان/ ۱۶- حسام‌الدین آشنا در مراسم روز دانشجو در دانشگاه تهران، ایسنا، ۱۸ آذر ۹۷